

Predstavitev

Slika 1

V uvodu sva raziskala zgodovino Prekmurja od naselitve do konca prve svetovne vojne s poudarkom na dogodkih v letih 1918-1920.

Slika 2

Arheološka najdišča na območju Prekmurja iz različnih dob.

Slika 3

Arheološka najdišča na območju Murska Sobote in nekaj predmetov, ki so jih našli (posoda in grobni dodatki).

Slika 4

Rimska gomila (grobišče) iz 1. stoletja pri potoku Dobel pred Krogom. Raziskali so jo v začetku 20. stoletja. Najdeni predmeti se nahajajo v Budimpešti.

Slika 5

Zgornji del – Oloris

Prostrana ravnica ob vznožju Lendavskih gor, arheološko najdišče iz bronastega obdobja pri Dolnjem Lakošu.

Spodnji del - Trimlini - arheološko območje Ivankovci (bakrena in železna doba ter srednji vek, - te vasi danes več ni).

Slika 6

Prekmurje med leti 955-1077

Zemljevid na levi strani: Območje mejnega pasu, ki ga Madžari niso naselili (šrafirano). Zvezdice so madžarska mejno-obrambna črta.

Zemljevid na desni strani: Cerkveno upravna razdelitev Prekmurja v 14. stoletju. Vidi se, da je Goričko in Ravensko spadalo pod Železno županijo (Györska škofija), Dolinsko pa pod Zalsko škofijo (Zagrebska škofija).

Slika 7

Bitka pri Mohaču ali bitka na Mohaškem polju je bil spopad med vojskama ogrsko-češkega kralja Ludvika II. Jagela in osmanskega sultana Sulejmana I. Veličastnega, v kateri so prepričljivo zmagali Osmani. Po tem dogodku so Turki vpadali tudi v Prekmurje.

Slika 8

Turniški »varašanci« prosijo cesarja Ferdinandu III., naj jim vrne privilegije iz leta 1548.

Slika 9

Levo: Prvi pisni prikaz prekmurskega narečja. Leta 1649 izide Martjanska pesmarica.

Desno: Franc Temlin, 1715 leta izide prva knjiga v prekmurščini.

Slika 10

Prekmursko »slovensko« besedilo iz leta 1722. Po obsegu in vsebini dotlej najverjetneje neprimerljivo v tedanjem slovenskem etničnem prostoru.

Slika 11

Levo: Števan KÜZMIČ (evang. duhovnik). Ohranjenih je vseh pet izdaj *Nouvega zákona*.

Desno: Mikloš KÜZMIČ (kat. duhovnik). Napisal je sedem knjig, ki so jih uporabljali v cerkvi in šoli. Najpomembnejša je *Abecednik*.

Oba glavna predstavnika prekmurskih pisateljev nosita enak priimek, čeprav pripadata različnima veroizpovedima. Sorodna sta si po svojem delu, pobudah in vnemi.

Slika 12

Prevod iz pisma Mikloša Küzmiča sombotelskemu škofu Janosu Szilyju, naj se tiska Abecednik v Sombathelyu.

Slika 13

Cerkvena in upravna razdelitev Prekmurja v 2. polovici 18. stoletja. Zapisnik gyórske škofije govori o cerkveni pokrajinski oznaki Tótság (krajina Slovenov) za gornje Prekmurje.

Slika 14

Distrikt Tótság — to je Mikloš Küzmič poslovenil kot Slovenska okroglina - konec 18. stoletja.

Slika 15

Levo: Prva prekmurska evangeličanska pesmarica Mihala Bakuša 1789.

Desno: Zapis prve prekmurske posvetne pesmi »Slovenska pesem« Davida Novaka iz leta 1774.

Slika 16

Cehovska tradicija v Prekmurju.

Levo: Listina govori o obveznostih in privilegijih krojaškega ceha v Turnišču.

Sredina: Listina potrjuje verodostojnost delovanja mlinarskega ceha pri Gradu.

Desno: Zemljevid s kraji, v katerih so delovala cehovska združenja v 18. stoletju (Grad, Sobota, Beltinci, Turnišče, Lendava...).

Slika 17

Prvi časopisi v Prekmurju. Prva stran časopisa Prijatelj iz leta 1876. Slika je iz ene izmed notranjih strani časopisa. Od 1878 polmesečnik, zapisan v gajici.

Slika 18

Članek iz časopisa Prijatelj, ki govori o zborovanju učiteljev v Puconcih. Govorili so o tem, da otroci v šolah potrebujejo slovenske knjige.

Slika 19

Položaj Slovencev na Madžarskem pred prvo svetovno vojno. 1910 je bilo na Ogrskem 74 000 Slovencev. Gospodarski položaj tam živečih ljudi je bil zelo slab. Slovenščina je bila izključena iz vseh uradov in šol.

Slika 20

Prekmursko podeželje v začetku 20. stoletja.

Slika 21

Vodnjak na vzvod (čigo) v Krogu in vodnjak na vreteno.

Slika 22

Sušenje opeke v Melincih. Žgali so vse do 70-ih let 20. stoletja.

Slika 23 Slika 24 Slika 25 Slika 26

Sobota v začetku 20. stoletja.

Slika 27

Fotografija Sobočancev okrog leta 1910

Slika 28

Beltinci v začetku 20. stoletja

Slika 29

Gospodarstvo v začetku 20. stoletja (mlin v Beltincih in na reki Muri, ki jih je bilo čez dvajset, Gorička Mariška, trgovine v Beltincih in Soboti).

Slika 30

Prekmurški Romi so se v preteklosti ukvarjali z brusarstvom (poleg brušenja nožev so popravljali in krpali kuhinjsko posodo ter dežnike).

Slika 31

Sinagoga v Soboti (1908-1954; 269 judov)

Slika 32

Mnogo ljudi se je odselilo v Ameriko. Vabilo angleške potovalne družbe za potovanje v Ameriko iz Rotterdama vsebuje vse potrebne osnovne informacije o potovanju npr. o ladjah, pristaniščih, prehrani na ladji, cenah ipd.

Slika 33

Slovenci na Madžarskem v času prve svetovne vojne. Na bojiščih so Prekmurci branili ogrsko domovino.

Da bi dobili Prekmurce na svojo stran, so Madžari ugodili zahtevam prekmurskih katoliških duhovnikov po izdajanju časopisov v prekmurskem jeziku.

Na sliki sta reviji *Marijin list* in *Kalendar Srca Jezušovega*.

Slika 34

Franc Ivanoci, prekmurski narodni buditelj. Dvignil je cerkveno petje, spisal je knjižico *Pobožnost Srca Jezušovega* (1892), priredil novo izdajo med katoliškimi Prekmurci najbolj razširjene Molitvene knjige, izdajal je *Kalendar z nabožno, praktično, pripovedno in narodopisno vsebino* in širil nabožne knjige med ljudstvo, še posebej Mohorjeve knjige. Živahno se je udeleževal političnega življenja in proti liberalni stranki na volitvah 1892 podpiral narodno stranko.

Slika 35

Za Ivanocyjem je bil Klekl prvi, ki je v Ogrski državi organiziral reden domači tisk v skoraj nemogočih okoliščinah. Ustanovil je *Marijin list* (1904-1941) in *Novine* (1913-1941) ter bil dolga leta urednik *Kalendarja Srca Jezušovoga* (1903-1944) in Marijinega ogračka (1932-1940).

Slika 36

Levo: Odlomek iz pisem Ivana Zadravca, ko je pisal domov svojim domačim. Nikoli se ni vrnil.

Desno: Odpust Štefana Zadravca iz vojaške službe.

Slika 37

Slike nekaterih prekmurskih vojakov, ki so se borili v 1. svetovni vojni. Postaja med vojno.

Slika 38

Obvestilo rdečega križa o smrti Janeza Šlošarika na fronti.

Slika 39

Spomin na služenje vojaškega roka med prvo svetovno vojno.

Upodablja štiri voditelje centralnih sil v času prve svetovne vojne: Franca Jožefa, Viljema II., Ferdinanda I. Bolgarskega in Mehmeda V. Zgoraj je upodobljena Marija z otrokom in z napisom "O, devica Marija," spodaj pa je napis "Molimo za naše vojake."

Slika 40

Prelomni trenutki leta 1918 in 1919

Zgoraj: Zavest o združitvi Prekmurja z matičnim narodom je izrazil tudi Narodni svet za Štajersko. Ob svoji ustanovitvi (26. septembra 1918) je kot prvo od svojih najpomembnejših nalog poudaril določitev jasne narodne meje tudi proti Madžarski.

Spodaj: Na shodu ob 25-letnici društva VMKE, ki je bil 20. oktobra 1918, so organizatorji s svojimi nestrpnimi govori izzvali prvi pravi upor slovenstva.

Številni Prekmurci so se zato 3. novembra organizirano udeležili slavnosti ob razglasitvi države Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljutomeru, na kateri so s posebno izjavo predstavili željo Slovenske krajine (Prekmurja), da se združi z ostalimi Slovenci v enotno državo.

Slika 41

Dva časopisna članka iz *Novin* (28. 10. in 10. 11.), ki govorita o shodu ob 25-letnici društva VMKE. Spodnji članek odkrito napade slovesnost in govori v prid priključitve Prekmurja k Jugoslaviji.

Slika 42

Članka iz časopisa *Slovenec* z dne 21. 12. 1918, katera poetično pišeta, da se naj Prekmurci združijo z ostalimi Slovenci.

Slika 43

Konec velike vojne

Časopis *Slovenec* poroča, da je Avstro-Ogrski cesar Karl odstopil, cesar Viljem pobegnil in da republika zmaguje.

Slika 44

Dogajanja v Prekmurju po koncu vojne

Upravo prevzameta okrajna narodna sveta v Murski Soboti in Dolnji Lendavi. Določijo vladnega komisarja za »Vendsko krajino«. Slovenci bi dobili samostojne županije z Mursko Soboto kot županijskim središčem. Prvega decembra 1918 je vladni komisar v dogovoru s t. i. narodnim svetom, ki ga je vodil župnik Ivan Baša, sklenil sporazum o samoodločbi. Slovenskim katoliškim duhovnikom bi bila najustreznejša rešitev zagotovitev čim več avtonomnih pravic, ne glede to, kateri državi bi pokrajina na koncu pripadla.

Slika 45

Štajerski narodni svet in shod v Gornji Radgoni

General Rudolf Maister se je odločil, da izvede vojaški poseg v Prekmurju samostojno s pomočjo mobilizirancev in prostovoljcev. V ta namen je bilo 26. decembra 1918 v Gornji Radgoni pripravljeno zborovanje za Prekmurce. Prišlo je več kot 3000 ljudi.

Sprejeli so resolucijo, ki je bila objavljena v Slovincu in Novinah.

Slika 46

Ivan Jerič je bil narodno zelo zaveden. Zelo si je prizadeval, da bi bilo Prekmurje po razpadu Avstro-Ogrske monarhije priključeno k novonastali kraljevini SHS in tudi zato se je pridružil prekmurski osvobodilni legiji, ki je bila ustanovljena leta 1919 v Ljutomeru na pobudo generala Maistra. V stiku je bil tudi z Matijo Slavičem in drugimi delegati, ki so v Parizu zastopali slovenske narodne interese.

Slika 47

Jurišičev pohod

Zgoraj: Decembra 1918 je hrvaška vojska zasedla Medžimurje. Jurišič je samovoljno prekorčil Muro in zasedel Dolnjo Lendavo, 28. decembra pa še Mursko Soboto. Madžari so upornike premagali.

Spodaj: Novine 12. 1. poročajo o taboru prekmurskih Slovencev v Radgoni in Juršičevem vdoru v Prekmurje.

Slika 48

Časopis Straža 3. 01. 1919 objavlja članek: Zasedeni prekmurski kraji. Poročilo *dr. M. Slaviča o Prekmurju*.

Slika 49

17. 1. 1919 je bil organiziran shod v Beltincih, na katerem je 5000 udeležencev poudarilo željo po priključitvi Prekmurja k ostalemu slovenskemu narodnemu ozemlju.

Članek iz časopisa Slovenec o tem shodu: »**Prekmurski Slovenci za Jugoslavijo**«

Poročanje časopisa Slovenec 26. 01. 1919 o tem shodu. **Pozdrav prekmurskim Slovincem.**

Slika 50

Skupna meja med Čehi in Jugoslovani

Novine 2. 2. 1919 poročajo o tako imenovanem koridorju med Čehi in Južnimi Slovani.

Slika 51

Dvorec Matzenau v Prosenjakovcih

Grof Karl von Matzenauer je organiziral kmete pri podpisu peticije o poteku meje. Ta peticija je bila podpisana na njegovem dvoru. V svoja prizadevanja glede meje je vključil tudi druge države, med ostalimi tudi Vatikan. Njegova zahteva glede meje je bila uresničena.

Slika 52

Vzpostavitev komunistične oblasti v Prekmurju

Marca 1919 je v Budimpešti prevzela oblast Madžarska socialistična partija in razglasila Madžarsko sovjetsko republiko. Formiral se je direktorij. Referat za »vendske« zadeve s sedežem v Murski Soboti je vodil Vilmoš Tkalec.

Slika 53

Direktorij za Slovensko krajino se je 29. marca 1919 razglasil za pristojnega nad celotnim območjem Prekmurja, imenoval pa se je *Ravnitelstvo slovenske okrogline*. Narodni svet za Prekmurje, ki ga je podpiral Maister, je bil razpuščen.

Slika 54

Odmetavanje propagandnih letakov marca 1919 v okolici Murske Sobotice.

Slika 55

Ustanovitev Murske republike

Tkalec je 29. maja 1919 oklical od *madžarske boljševiške vlade neodvisno*, Mursko republiko. Socialistično republiko je uradno razglasil Tkalec ob 11.30 z balkona hotela Dobray v Murski Soboti. Za predsednika republike so izvolili Vilmoša Tkalca.

Slika 56

Protinapad madžarskih boljševikov

3. junija so rdeče čete vkorakale v Mursko Sobotico. Tkalčeve čete so bile poražene.

Zemljevid: Obseg Murske republike

Novine 15. 6. poročajo, da so Madžari nagnali Tkalca.

Slika 57

Dogajanje v Prekmurju do priključitve h Kraljevini SHS

Zgoraj: Klekl in njegovi somišljeniki so se odločili za priključitev k Jugoslaviji. »Obupen klic iz Prekmurja,« v časopisu Slovenec, 29. julija 1919.

Spodaj: Slab gospodarski položaj pod sovjetsko oblastjo in nasprotovanje slovenski samoodločbi.

Slika 58

Dogajanje na Mirovni konferenci v Parizu

Stanje na Madžarskem je bilo tisto, ki je prepričalo Antanto, da se je odločila, da bo Prekmurje pripadlo h Kraljevini SHS. Devetega avgusta 1919 je Vrhovni svet peterice sprejel

sklep, da naj bo meja med državo Srbov, Hrvatov in Slovencev ter Madžarsko razvodnica med Muro in Rabo.

Slika 59

Levo: Straža 26. 05. 1919 objavlja pogovor z dr. Matijo Slavičem pred določitvijo meje.

Desno: Straža 29. 08. 1919 objavlja pogovor z dr. Matijo Slavičem po določitvi meje.

Slika 60

Članki v časopisu Slovenec o priključitvi Prekmurja k Jugoslaviji in vsesplošnemu veselju ob tem.

Slika 61

Prizadevanja dr. Matija Slaviča v Parizu

Memorandum o Prekmurju, etnografski zemljevid Slovenske krajine, slika Slaviča.

Slika 62

Prekmurci smo lahko ponosni nanj

Sestavil je dve spomenici, v katerih je z jezikovnih, etnografskih in drugih stališč utemeljeval zahtevo po priključitvi Prekmurja oz. Slovenske krajine k ostalemu slovenskemu ozemlju.

Slika 63

Študija Matije Slaviča o Prekmurju

Slika 64

Fran Kovačič - Njegovo ime je tesno povezano s prizadevanji za priključitev Prekmurja po prvi svetovni vojni. Zasnoval je Zgodovinsko društvo v Mariboru. Zgodovinsko društvo je s svojimi zbirkami knjig, časopisja, muzejskih in arhivskih predmetov ustvarilo trdne temelje, iz katerih so po prvi svetovni vojni zrasle sedanje mariborske znanstvene ustanove; današnja Univerzitetna knjižnica Maribor, Pokrajinski muzej Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor. Leta 1904 je društvo začelo izdajati *Časopis za zgodovino in narodopisje*.

Slika 65

Priključitev Prekmurja h Kraljevini SHS

Prvega avgusta 1919 je v Parizu dano dovoljenje jugoslovanski armadi, da prevzame upravo Prekmurja.

Dvanajstega avgusta so jugoslovanske čete in prostovoljci Sokolske legije v Štrigovi vkorakali v Prekmurje.

Slika 66

Poročanje časopisja o veselem dogodku.

Slika 67

Slovenski ljudski tabor v Beltincih

V nedeljo, 17. avgusta 1919, se je vršil po zahvalni božji službi v Beltincih pred cerkvijo velik ljudski tabor, na katerem je govoril med drugimi tudi narodni voditelj prekmurskih Slovencev, Jožef Klekl.

Slika: Proslava ob 10. obletnici priključitve Prekmurja Jugoslaviji v Murski Soboti.

Slika 68

Izročitev Prekmurja civilni jugoslovanski upravi

Zapis v Novinah 24. avgusta o civilni upravi za Prekmurje, ki jo vodi dr. Lanjšič v Gornji Radgoni.

Slika 69

Prizadevanja dr. M. Slaviča za slovenski jezik in žalovanje za tistimi, ki so ostali izven meja Prekmurja.

Slika 70

Razmišljanja M. Slaviča: **Neodrešeni panonski Slovenci** v Slovincu 31. 07. 1920.

Slika 71

Slovar prekmurskih fraz, besed, geografskih imen, prekmurska narečja (Goričko, Ravensko in Dolinsko).

Naseljevanje beguncev med vojnama.

Slika 72

Ludvik Vrečič, (1900-1945), je prvi akademsko šolan likovni umetnik iz Prekmurja.

Slika 73

Strnjeno dogodki 1918-1919

Slika 74

Zaključne misli